

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

o‘zbek tili ta’limi fakulteti

Psixologiya va sotsiologiya kafedrası

sotsiologiya yo‘nalishi

3-bosqich talabasi

Zarifa Xoliqova

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatining mazmun-mohiyati, asosiy yo‘nalishlari hamda uning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda yoshlarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar, huquqiy-me‘yoriy asoslar, ta‘lim va bandlik sohasidagi imkoniyatlar hamda yoshlar faolligini oshirishga xizmat qilayotgan mexanizmlar yoritilgan. Shuningdek, davlat siyosatini amalga oshirish jarayonida uchrayotgan muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy takliflar keltiriladi. Maqola natijalari yoshlarga oid siyosat samaradorligini oshirish, yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish hamda ularni mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga keng jalb etish masalalarini takomillashtirishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati, yoshlar bandligi, yoshlar tadbirkorligi, yoshlar ta‘limi, Yoshlar ishlari agentligi, ijtimoiy himoya, innovatsion rivojlanish, yoshlar huquqlari, ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiya, yoshlar siyosati islohotlari*

KIRISH

Bugungi globallashuv va shiddat bilan o‘zgarib borayotgan davr sharoitida yoshlar har qanday davlatning eng katta strategik resursi hisoblanadi. Ularning bilim va salohiyati, tashabbuskorligi hamda ijtimoiy faolligi mamlakat taraqqiyotining muhim omilidir. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida shakllantirilib, izchil islohotlar asosida takomillashtirib borilmoqda.

Mustaqillik yillarida yoshlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, zamonaviy ta‘lim olishlari hamda munosib ish bilan ta‘minlanishlari uchun keng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan huquqiy-me‘yoriy baza shakllantirildi. Ayniqsa, so‘nggi yillarda yoshlar bandligini ta‘minlash, tadbirkorligini rivojlantirish, ularning innovatsion g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Mazkur maqolada O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatining mazmun-mohiyati, asosiy yo‘nalishlari, erishilgan natijalar hamda mavjud muammolar tahlil qilinadi. U bilan birga, yoshlar siyosatini yanada takomillashtirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

1. Konstitutsiyaviy asoslar. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yoshlarga oid davlat siyosatining eng oliy huquqiy manbai hisoblanadi. 2023-yilda umumxalq referendumini orqali qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiya “Inson — jamiyat —

5-Aprel, 2026-yil

davlat” tamoyiliga asoslanadi. Bu esa yoshlarni faqat ijtimoiy qatlam sifatida emas, balki davlat taraqqiyotining strategik subyekti sifatida ko‘rishni anglatadi.

Aholining yarmidan ko‘prog‘i 30 yoshgacha bo‘lgan sharoitda Konstitutsiyada yoshlar huquqlarining mustahkamlanishi — davlat barqaror rivojlanishining huquqiy kafolatidir.

1.1. Ta’lim olish huquqi (41-modda)

41-modda har kimning ta’lim olish huquqini kafolatlaydi va davlat bepul umumiy o‘rta ta’limni ta’minlashini belgilaydi.

Bu norma yoshlar siyosatining asosiy ustunidir.

Amaliy ahamiyati:

11 yillik majburiy umumiy o‘rta ta’lim kafolatlangan.

Davlat grantlari va imtiyozli kontrakt asosida oliy ta’lim olish imkoniyati mavjud.

Nogironligi bo‘lgan yoshlar uchun inklyuziv ta’lim tizimi rivojlantirilmoqda.

Professional ta’lim tizimi (kollej va texnikumlar) qayta shakllantirildi.

Ijobiy natijalar:

Oliy ta’lim qamrovi so‘nggi yillarda sezilarli oshdi.

Nodavlat OTMLar faoliyatiga ruxsat berilishi yoshlar uchun tanlov imkoniyatini kengaytirdi.

Xorijiy universitetlar filiallari ochildi.

Muammoli jihatlar:

Qishloq hududlarida ta’lim sifati shaharga nisbatan pastroq.

Ayrim yo‘nalishlarda nazariya va amaliyot o‘rtasida tafovut mavjud.

Kontrakt to‘lovlarining yuqoriligi ijtimoiy tengsizlikni yuzaga keltirishi mumkin.

1.2. Mehnat qilish huquqi va bandlik kafolatlari

Konstitutsiyada har kimning mehnat qilish, erkin kasb tanlash va adolatli mehnat sharoitlariga ega bo‘lish huquqi mustahkamlangan.

Yoshlar uchun ahamiyati:

Ishsiz yoshlarni davlat dasturlari orqali qo‘llab-quvvatlash.

Minimal ish haqi va mehnat xavfsizligi kafolatlari.

Mehnat migratsiyasida yoshlarning huquqlarini himoya qilish.

Ijobiy tomonlari:

“Yoshlar daftari” tizimi orqali ishsiz yoshlar aniqlanmoqda.

Startup va tadbirkorlik uchun imtiyozli kreditlar berilmoqda.

IT va raqamli sohada yangi ish o‘rinlari yaratilmoqda.

Muammolar:

Tajriba yetishmasligi sababli yosh mutaxassislarining ish topishi qiyinlashadi.

Ayrim hududlarda yashirin ishsizlik mavjud.

Mehnat bozorida malaka nomutanosibliги saqlanib qolmoqda.

1.3. Sog‘liqni saqlash huquqi (44-modda)

44-modda har kimning malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini belgilaydi.

Yoshlar uchun ahamiyati:

Bepul birlamchi tibbiy yordam.

5-Aprel, 2026-yil

Reproduktiv salomatlik dasturlari.

Sport va sog‘lom turmush tarzini qo‘llab-quvvatlash.

Ijobiy jihatlar:

Talabalar uchun tibbiy xizmat tizimi mavjud.

Yoshlar o‘rtasida sport infratuzilmasi kengaymoqda.

Profilaktik ko‘riklar tizimi rivojlanmoqda.

Muammoli tomonlari:

Qishloq hududlarida tibbiy xizmat sifati bir xil emas.

Ruhiy salomatlik bo‘yicha xizmatlar yetarli darajada rivojlanmagan.

1.4. Oila, onalik va bolalik himoyasi (65-modda)

65-modda oila, onalik, otalik va bolalik davlat himoyasida ekanini belgilaydi.

Bu norma yosh oilalar uchun alohida ahamiyatga ega.

Amaliy ahamiyati:

Yosh oilalarga ipoteka kreditlari.

Tug‘ruq nafaqalari va bolalar uchun ijtimoiy yordam.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj yoshlarni qo‘llab-quvvatlash.

Ijobiy tomonlari:

Uy-joy bilan ta‘minlash dasturlari mavjud.

Kam ta‘minlangan yosh oilalarga moddiy yordam ko‘rsatiladi.

Muammoli jihatlar:

Uy-joy narxlarining oshishi yosh oilalar uchun moliyaviy bosim tug‘diradi.

Kredit yuklamasi uzoq muddatli moliyaviy majburiyatni oshiradi.

Umumiy konstitutsiyaviy tahlil

Konstitutsiyada yoshlar huquqlarining alohida bobda emas, balki turli sohalar bo‘yicha kompleks tarzda mustahkamlangani davlat siyosatining integratsiyalashgan modelini ko‘rsatadi.

Asosiy xulosalar:Konstitutsiya yoshlarni ijtimoiy himoya obyektigina emas, balki faol subyekt sifatida e‘tirof etadi.

Ta‘lim, mehnat, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohalarini yoshlar rivojining asosiy ustunlari sifatida belgilangan.

Huquqiy kafolatlar mavjud, ammo amaliy ijro samaradorligi hududlar kesimida bir xil emas.

Shunday qilib, Konstitutsiya yoshlar siyosatining huquqiy poydevori bo‘lib, barcha maxsus qonun va dasturlar aynan ushbu normalarga tayangan holda ishlab chiqiladi.

2. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonun – Statistik ma‘lumotlar va rasmiy ko‘rsatkichlar bilan tahlil

Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida Qonun (qabul qilingan – 14.09.2016) O‘zbekistonda yoshlar siyosatini huquqiy asosga soluvchi eng muhim normativ-huquqiy hujjatdir. Ushbu bo‘limda qonunning amaliy natijalari — statistik ma‘lumotlar, rasmiy ko‘rsatkichlar va qonunning yoshlar hayotiga ta‘siri keng yoritiladi.

1) Yoshlar demografik salohiyati

5-Aprel, 2026-yil

19 milliondan ortiq yoshlar (14–30 yoshgacha) O‘zbekistonda yashaydi, ya’ni aholining taxminan 55% i yoshlar hisoblanadi. Bu yoshlar nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy faol qatlamni tashkil etadi.

Demografik struktura «demografik dividend» deb ataladigan imkoniyatni yaratmoqda: ya’ni ishlashga qodir yoshlar soni yuqori bo‘lishi iqtisodiy o‘shiga turtki beradi.

Tahlil: bu ko‘rsatkich qonun qabul qilingandan keyin yoshlar siyosatiga e’tibor kuchaytirilishining asosiy sababidir – sabab esa yoshlar respublika ijtimoiy-iqtisodiy hayotining asosiy qismi ekanida.

2) Bandlik va ishsizlik statistikasi

Ishsizlik darajasi (yoshlar o‘rtasida)

2024-yilda 15–24 yoshdagi yoshlar o‘rtasidagi ish izlayotganlar nisbati taxminan 10.94% bo‘ldi.

Statista 2023-yilda bu ko‘rsatkich 10.86% edi, 2022-yilda esa 10.96% sifatida qayd etilgan.

2021-yilda yoshlar ishsizlik darajasi 13.04% gacha yetgan edi – bu ko‘rsatkichdan keyingi yillarda pasayish kuzatilgan.

Rasmiy ro‘yxatdagi ishsiz yoshlar soni

Rasmiy statistik ma’lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistonda tahminan 722,000 nafar ishsiz yoshlar mavjud ekan.

Bozor talablariga moslashmagan bitiruvchilar

O‘tkazilgan tahlillarda aniqlanishicha, o‘tgan yillarda oliy va o‘rta maxsus ta’lim bitiruvchilarining ayrimlari o‘z malakalariga mos ish topa olmayapti — bu esa ishsizlikni chuqur ijtimoiy muammoga aylantirmoqda.

Tahlil: Bu ma’lumotlar “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi qonun doirasida bandlikni ta’minlash bo‘yicha strategiyalarning qanchalik muhim ekanini ko‘rsatadi. Qonun yoshlarni bozor talabiga mos tayyorlash, kasb-hunar dasturlarini takomillashtirish va “Yoshlar daftari” kabi tizimlar orqali bandlikni oshirishga qaratilgan edi.

3) “Yoshlar daftari” va qo‘llab-quvvatlash statistikasi

Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra:

So‘nggi yillarda “Yoshlar daftari” orqali turli xizmatlar ko‘rsatilib, deyarli 798,000 yoshga 1 trillion so‘m miqdorida yordam ko‘rsatildi.

Shu yordam doirasida 53,000 talaba uchun ta’lim to‘lovlari to‘landi.

Yoshlar orasida 31,000 dan ortiq kishi an’anaviy va zamonaviy kasblarda tayyorlandi (shu jumladan 18,800 nafar yoshlar zamonaviy kasblar va chet tillar bo‘yicha).

Tahlil: “Yoshlar daftari” nafaqat ijtimoiy himoya, balki kasbiy ta’lim va bozor talablariga mos malaka berish tizimi sifatida ishlamoqda. Bu yoshlar bandligini yaxshilashda samarali vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda.

4) Ta’lim va o‘qish imkoniyatlari

Rasmiy statistik ma’lumotlardan ko‘rinishicha:

Ayrim yillarda maktabgacha ta’lim qamrovi 3,5 barobar oshirildi.

Xorijiy ta'lim, stipendiya va imtiyozli ta'lim kreditlari orqali ko'plab yoshlar oliy va ilmiy sohada o'qishga imkon topmoqda.

Ma'lumotlarga ko'ra, yuzlab yoshlar chet ellarda yoki oliy ta'limda o'qish uchun imtiyozli kvotalardan foydalangan. eurasiamagazine.com

Tahlil: Bu ko'rsatkichlar davlat siyosati yoshlarni nafaqat bandlik, balki raqobatbardosh ta'lim olish imkoniyatlari bilan ta'minlash ustiga qaratilganini ko'rsatadi.

5) Salbiy statistik tendensiyalar

Ishsizlikni kamaytirishdagi qiyinchiliklar

Yoshlar ishsizlik darajasi pasayayotgan bo'lsa-da (masalan, 13% dan 10–11% ga tushgan), barqaror mehnat bozorini talab qiladigan yoshlar soni haligacha yuqori.

3. Yoshlar bandligi va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash siyosati — statistik ma'lumotlar va rasmiy ko'rsatkichlar bilan tahlil

O'zbekistonda yoshlar bandligi va tadbirkorligini rivojlantirish — davlat siyosatining strategik ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu yo'nalish “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi Qonunning amaliy amalga oshishi natijasida shakllanmoqda. Quyida ushbu siyosatning asosiy ko'rsatkichlari, statistik ma'lumotlar va tahliliy bahosi keltiriladi.

1) Yoshlar bandligi bo'yicha asosiy statistika

Yoshlar bandligi bo'yicha rasmiy ma'lumotlar

O'zbekiston bo'yicha rasmiy statistikaga ko'ra, hozirda taxminan 722 000 yosh ishsizlar mavjud. Bu ma'lumot yoshlar bozoridagi real vaziyatni anglatadi.

Mahallalarda joriy etilgan “Yoshlar bandligi dasturi” orqali 925 000 dan ortiq yoshning bandligi ta'minlanishi rejalashtirilgan davlat dasturiy maqsadlaridan biridir.

2026-yilda yoshlar bandligini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan davlat dasturida 92% iqtidorli yoshlar bandligi qo'yilgan maqsadga yetkazilgani haqida ma'lumotlar mavjud — bu ijobiy tendensiya sifatida baholanmoqda .

Tahlil: Bu ko'rsatkichlar yoshlar bandligini oshirish borasidagi siyosatning samarali ishlashini ko'rsatadi, ammo barqaror daromadli ish o'rinlarini yaratish masalasi hali ham dolzarb.

2) Yillik yoshlar bozoriga kiruvchi yangi ishchi kuchi

Har yili O'zbekistonda 600 000 dan 1 000 000 yosh ishlash bozoriga kiradi. Bu demografik tendensiya aholining yoshlar salohiyati davlat siyosati uchun muhim resurs ekanini ko'rsatadi.

Tahlil: Bu yoshlar bozorini faqat ta'lim orqali tayyorlab qo'yish ham yetarli emas — ularni samarali ishlashga yo'naltirish, malaka oshirish va tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish zarur.

3) Davlat tomonidan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichlari

Kreditlar va subsidiyalar

So'nggi yillarda yosh tadbirkorlar uchun quyidagi imtiyozlar joriy etildi:

Yoshlar biznes loyihalarini moliyalashtirish uchun mablag'lar ajratildi (masalan, 4 trillion UZS atrofida kreditlar).

Yoshlar tadbirkorlikni boshlash uchun maxsus fondlar (masalan, \$100 million miqdorida) tashkil etildi.

Tadbirkorlar yoshlarni ishga qabul qilganda ijtimoiy soliq bo‘yicha imtiyozlar kiritildi.

□ Tahlil: Bu ko‘rsatkichlar yoshlar biznesi va tadbirkorlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan siyosatning kuchaytirilayotganini ko‘rsatadi. Kreditlar orqali o‘z biznesini boshlash yoshlarni mustaqil faoliyatga jalb qiladi hamda bozor iqtisodiyotiga integratsiyalashuvni tezlashtiradi.

4) Kasb-hunar tayyorlash va qayta tayyorgarlik statistikasi

Rasmiy manbalarga ko‘ra:

“Yoshlar daftari” orqali 798 000 dan ortiq yoshga yordam ko‘rsatildi, shu jumladan 53 000 talabani ta‘lim to‘lovlari qoplanib, 31 000 yosh kasb-hunar bo‘yicha tayyorlandi.

□ Tahlil: Bu qayta tayyorgarlik dasturlari yoshlarning bozor talabiga mos kasb egallashlariga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, bu raqam yoshlar soniga nisbatan hali kichik darajada bo‘lishi ham tizim samaradorligini oshirish zaruratini ko‘rsatadi.

5) Mahallalar va davlat dasturlari asosida ijtimoiy bandlik natijalari

Mahallalarda joriy etilgan bandlik dasturlari orqali quyidagilar amalga oshirildi:

2023-yilda 236 120 ishsiz yosh, shuningdek 189 085 bitiruvchi ish bilan ta‘minlandi.

150 000 dan ortiq yoshga imtiyozli kreditlar, 163 000 yoshga esa umumiy ekin maydoni ajratildi.

□ Tahlil: Mahalla darajasida bandlik dasturlarining ishlashi yoshlar muammolarini mahalliy sharoitda hal etish imkonini beradi. Bu tizim yoshlarning real mehnat bozoriga kirishini qo‘llab-quvvatlaydi va mahalliy daromad manbalarini yaratadi.

6) Rasmiy strategiya doirasida rejalar va natijalar

□ “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi

Yoshlar bandligini ta‘minlash uchun yetakchi davlat dasturi qabul qilindi. Maqsad – 925 000 yoshni band qilish. ◆

Shuningdek, kasb-hunar tayyorlash, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, innovatsiyalarni rivojlantirish bo‘yicha strategik vazifalar belgilangan.

□ Tahlil: Strategiya nazarda tutgan yirik bandlik maqsadlari yoshlar siyosatining uzoq muddatli rejasini ifodalaydi. Bu bandlik bo‘yicha maqsadli yondashuvni takomillashtiradi va navbatdagi yillarda tizim natijalarini oshiradi.

Umumiy tahliliy xulosa

□ Ijobiy jihatlar:

Davlat yoshlar bandligi va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashni strategik yo‘nalish sifatida aniqladi.

Bir nechta dastur va mashqlar asosida yoshlarni bozor talabiga yo‘naltirish uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratildi.

Rasmiy dasturlar orqali yuz minglab yoshlar nafaqat band, balki kasb-hunar egallashga yo‘naltirildi.

□ Hal etilishi lozim bo‘lgan muammolar:

5-Aprel, 2026-yil

Barqaror daromadli va malakali ish o‘rinlarini yaratish hozircha yetarli emas.

Yoshlar bozoriga kiruvchilarning keng ko‘lami uchun qo‘shimcha sharoitlar kerak.

Tadbirkorlikni boshlashda huquqiy va moliyaviy ko‘nikmalarni oshirish choralarini kuchaytirish talab etiladi.

□ Izoh:2015–2021 yillarda yoshlar ishsizlik darajasi 11–13% oralig‘ida tebranib turgan.

2020–2021 yillardagi cho‘qqi — pandemiya ta’siri bilan izohlanadi.

2022-yildan boshlab barqaror pasayish tendensiyasi kuzatilmoqda.

2025-yil (10,5%) — rasmiy prognozlarga asoslangan bo‘lib, yoshlar bandligini ta’minlashga qaratilgan davlat siyosati samarasini ko‘rsatadi.

XULOSA: O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati so‘nggi yillarda sezilarli darajada faollashdi va huquqiy asoslari mustahkamlandi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi hamda Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida yoshlarning huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan muhim normalarni belgilab berdi. Ta’lim qamrovining kengayishi, yoshlar bandligini ta’minlash dasturlari va manzilli yordam mexanizmlarining joriy etilishi ijobiy natijalar bermoqda.

Biroq, amaliyotda ayrim tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Birinchidan, qabul qilinayotgan qarorlar va dasturlar hududlar kesimida bir xil samaradorlik bilan ishlamayapti — ayniqsa, qishloq va chekka hududlarda yoshlar imkoniyatlari cheklangan. Ikkinchidan, oliy ta’lim qamrovi oshgan bo‘lsa-da, mehnat bozori talabiga mos mutaxassislar tayyorlash masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Uchinchidan, ajratilayotgan mablag‘ va imtiyozli kreditlarning maqsadli va shaffof ishlatilishi ustidan nazoratni kuchaytirish zarur.

Shu sababli, yoshlar siyosatini yanada samarali qilish uchun huquqiy normalarni amaliy natijaga yo‘naltirish, hududiy tenglikni ta’minlash, mehnat bozori ehtiyojlariga mos kasb-hunar tizimini rivojlantirish hamda monitoring va tahlil mexanizmlarini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Faqat shunda yoshlar siyosati nafaqat deklarativ, balki real ijtimoiy-iqtisodiy natija beruvchi tizimga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida. – 2016-yil 14-sentabr.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi. Prezident farmon va qarorlari (2017–2025 yy.).
4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Rasmiy statistik to‘plamlar (2015–2025 yy.).
5. O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi. Yoshlar bandligiga oid hisobotlar.
6. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi. Yoshlar siyosati bo‘yicha rasmiy ma’lumotlar va tahliliy hisobotlar.

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-Aprel, 2026-yil

7. World Bank va International Labour Organization. Yoshlar bandligi va mehnat bozori statistik ma’lumotlari.